

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА ІСТОРІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ
МУЗЕЙ ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

VIII Історико-краєзнавчі читання

КРИВОРІЗЖЯ: ПОГЛЯД У МИНУЛЕ...

14 квітня 2022 року

ТОМ II

Москаленко В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент;
Криворізький державний педагогічний університет

СТАНОВЛЕННЯ СТРОКІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ НА КРИВОРІЖЖІ В 1920-ТІ РР.

У контексті кодифікації виборчого законодавства на основі міжнародних стандартів та трансформації Української держави в правовій європейській перспективі особливого значення набувають виборчі кампанії і їх перебіг. Пошук і утвердження адекватної сучасним політичним реаліям виборчої системи зумовлюють необхідність застосування уніфікованих підходів до змістовного наповнення процедур виборчого процесу.

Досить багатомірним та неоднозначним в цьому плані виглядають проблеми, що пов'язані з правовим регулюванням строків у виборчому процесі. На сучасному етапі в Україні на загальнодержавному рівні зростає необхідність в наукових дослідженнях з історії становлення та реалізації строків виборчого процесу в УРСР. Початок осмислення основних проблем щодо предмета дослідження поклала радянська історіографія. Більшість праць радянських істориків і юристів визначає крайня ідеологічна спрямованість та відсутність об'єктивного аналізу виборчого процесу.

В радянській та сучасній українській історіографії з досліджуваної проблеми не видано жодної монографії, не захищено дисертаційного дослідження, а опубліковані праці,

авторами яких є П. Варгатюк, А. Дольчук, О. Мельник та А. Пахомов [1] лише фрагментарно висвітлювали окремі аспекти виборів 1920-1930-х років на Криворіжжі.

Виборчий процес — це врегульована законом специфічна діяльність уповноважених органів і громадян, спрямована на формування якісного і кількісного складу органів державної влади. Як суспільно-політичне явище він є досить швидкоплинним і, відповідно, обмежується у часі термінами проведення. З огляду на це, встановлений законодавством порядок організації підготовки та проведення виборів обов'язково передбачає своєчасність здійснення суб'єктами виборчого процесу тих чи інших виборчих процедур і вчинення окремих дій. Своєчасності виконання таких процедур і дій, а головне — не порушення термінів проведення виборів в цілому, відповідно до вимог закону, інструкцій вищих органів державної влади УСРР та УРСР покликані сприяти встановлені законодавством відповідні виборчі строки.

Слід звернути увагу на те, що, як правило, визначені вище строки закріплювались безпосередньо у Конституціях УСРР 1919 р., 1929 р., Конституції УРСР 1937 р. та відповідних законодавчих актах, що регламентували порядок проведення виборів [2].

Правове закріплення строків у виборчому процесі пов'язане, насамперед, з тим, що вони виконують спеціальні завдання у регулюванні виборчих правовідносин. Зокрема, найважливішими серед них, на нашу думку, є гарантування законності проведення виборів, забезпечення стабільності

та реальності проведення виборів, забезпечення чіткості та визначеності у правовій регламентації виборчих правовідносин, сприяння належному і якісному виконанню суб'єктами виборчого процесу передбачених законом повноважень та обов'язків, реалізації їх прав, забезпечення публічності і гласності діяльності суб'єктів виборчого процесу щодо підготовки та проведення виборів.

Враховуючи вищевикладене, під строками у виборчому процесі в досліджуваний період, на наш погляд, слід розуміти строки, встановлені органами законодавчої влади: Всеукраїнським з'їздом Рад, Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом (ВУЦВК) Рад, Президією ВУЦВК Рад, з 1937 р. — Верховною Радою УРСР та відповідними законами УСРР та УРСР про вибори, щодо здійснення суб'єктами виборчого процесу передбачених законом виборчих процедур та вчинення ними дій з метою своєчасного формування якісного і кількісного складу представницьких органів державної влади.

Різноманітність строків у виборчому процесі, способів, джерел їх закріплення та визначення зумовлюють можливість класифікації цих строків за різними підставами: за суб'єктами встановлення строків, за способами закріплення строків, за значенням для виборчого процесу, за предметом правового регулювання строків, за способом обчислення або визначення.

Суб'єктом встановлення майже всіх виборчих строків у загальному порядку були законодавчі органи держави.

Необхідно зазначити, що структуру органів влади в Українській республіці на початку 1920-х років визначала Конституція УСРР 1919 року. До вищих органів влади, згідно конституційного законодавства, відносились Всеукраїнський з'їзд Рад, а в період між з'їздами — Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад (ВУЦВК), Президія ВУЦВК і Рада Народних Комісарів (РНК). В організації та діяльності вищих органів влади та управління не було поділу на гілки влади, вони всі мали право видавати закони. Відносно порядку та організації проведення виборів до вищих та місцевих органів влади відповідальність покладалась на ВУЦВК Рад [2, с. 130-131].

У відповідності зі статтями Конституції УСРР 1929 р. вищим органом влади був Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. В період між з'їздами верховним органом влади, якому належали законодавчі, розпорядчі і виконавчі функції був ВУЦВК, а між сесіями вищим органом влади в республіці була Президія ВУЦВК [3].

За Конституцією УРСР 1937 р. вищим законодавчим органом влади була Верховна Рада республіки [4].

В досліджуваній період юридично строки виборчого процесу закріплювались в законах, рішеннях, постановах, положеннях, інструкціях вищих органів влади: «Про проведення виборів до місцевих Рад та скликання повітових і губерньських з'їздів Рад» (лютий 1921 р.), «Про регулярні перевибори Рад і про скликання у вказані терміни з'їздів Рад» (березень 1921 р.), «Про виборчі права громадян та

порядок проходження виборів» (вересень 1924 р.), «Про вибори до Рад» (жовтень 1928 р.), «Про вибори до Рад і на з'їзди Рад УСРР» (вересень 1930 р.) [5].

Зокрема, за організацію виборчого процесу відповідали виконкоми місцевих органів влади, які під диктат партійних органів корегували строки виборів та перевиборів. Однак, і в таких випадках порушувалось законодавство, так як засідання виконкомів проводилося спільно з членами партійних комітетів, де останні превалювали в прийнятті рішень.

Так, рішенням повітового партійного комітету КП(б)У перші вибори до міської ради Кривого Рогу проходили у вересні 1920 р.. Але на той час в Криворізькому басейні продовжував діяти залізорудний ревком, створений згідно з наказом Особливого комітету ще 30 червня 1920 р.. Існування паралельних органів влади в особі волосних та повітового комітетів, а згодом і міськради, часто призводили до конфліктів останніх із ревкомом, який діяв військово-адміністративними методами [6, Л. 89, 100].

Криворізька міськрада першого скликання складалася в більшості, з позапартійних та представників соціал-демократичних партій, що були в опозиції до більшовиків. Тому їх діяльність не могла задовольнити фактичне керівництво, зосереджене в повітовому партійному комітеті КП(б)У, який прийняв рішення про проведення нових виборів до міськради з 1 по 7 лютого 1921 р. [7, Л.14]. Згодом рішенням фракції комуністів повітового виконкому було прийнято постанову про розпуск міськради. План нової

виборчої кампанії було розроблено комісією міської ради, до складу якої входили виключно члени КП(б), і яка проведена в середині грудня 1921 року [8, Л.48; 66, 99].

У жовтні 1922 р. повітовий партійний комітет вкотре ухвалює рішення про перевибори міськради в листопаді 1922 р., разом з виборами до сільських і волосних рад [9, Л.59; 185], а з початку 1923 р. ухвалює рішення про дострокові перевибори міськради з 5 по 25 січня 1924 р.. Чергові вибори міськради проходили з 6 по 15 грудня 1924 р. під тиском повітового партійного комітету [10, Л.146; Л.3]. В 1925 р. окружний виконавчий комітет затвердив порядок проведення виборів до Криворізької міськради [11, Л.55], які були проведені на початку 1926 р..

Отже, не дивлячись на наявність законодавчо-конституційної основи формування основ державної влади, строки проведення виборів, їх хід в умовах тоталітарного режиму регулювався рішеннями партійних органів більшовицької партії.

ДЖЕРЕЛА та ЛІТЕРАТУРА:

1. Варгатюк П., Дольчук А. Рудна скарбниця Півдня. Дніпропетровськ, 1966. 161 с.; Варгатюк П., Пахомов А. Криворіжжя. Довідник. Дніпропетровськ, 1969. 109 с.; Кривому Рогу 200. Исторический очерк / Под ред. П. Варгатюка. Днепропетровск, 1975; Бабенко К., Мельник А., Стецюк В. Кривбасс – великое хождение в социализм. Кривой Рог, 1994; Мельник О. Криворізька міськрада в 1920-1941 роках. Кривий Ріг, 2005. 368 с.; Пахомов А.Г. Борьба трудящихся Криворожья за власть советов. Днепропетровск, 1958. 198 с.

2. Конституція УСРР 1919 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19#Text>
3. Конституція УСРР 1929 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-29#Text>
4. Конституція УРСР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001#Text
5. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства УССР. 192. №13; Інструкція про вибори до Рад та зїзди Рад УСРР. Харків, 1930; Инструкция о выборах в Советы и на съезды Советов УССР. Киев, 1934.
6. ЦДАГОУ Ф.1, Оп. 20, Спр. 236, арк. 89,100.
7. ДАДО Ф.1, Оп.1, Спр.112, арк.14.
8. ЦДАГОУ Ф.1, Оп.20, С.488, Л.48; С.448, Л.66, 97.
9. ЦДАГОУ Ф.1, Оп.20, С.1109, Л.59; С.1114, Л.185.
10. ДАДО, Ф.1, Оп.1, Спр. 892, арк.146; Спр. 1407, арк. 3.
11. ЦДАВОУ, Ф.1, Оп.3, Спр.1284, арк. 55.